

STIJN DEVILLÉ
LA DISSECTION D'UN HOMME ARMÉ

1994

i

een troepenmacht van 450
was minstens 150 man te weinig
en een veel te zwak mandaat

uit mogadishu – kwamen mijn mannen terug
met om hun lijf
de geur van overwinning
schietgrage blanke helden
bang voor een vijand
die hen in de ogen durfde zien

wanhoop
stond er in hun blik te lezen
en hoe die tot agressie werd

maar in kigali was geen vijand zichtbaar
wel een breekbare vrede
die niet met wapens te beschermen viel
maar met verstand
voorzichtig praten
en brave blauwe helden overal op straat

maar een troepenmacht van 450
was minstens 150 man te weinig
en een veel te zwak mandaat

als ik alleen mezelf verdedigen mag
mon colonel
wat kom ik hier dan doen

20 man naar huis gestuurd
voor overdreven machtsvertoon
een bloem
hebt ge in uw lopen steken
geen kogel
dit is een bevriende natie
geen land in staat van oorlog

maar 14 verschillende kantonnementen
verspreid over de stad
en geen snelle interventiemacht
die ons in nood komen ontzetten kan

en al een maand is alles rustig
al een
maand
is alles rustig

le président est mort! ...est mort!

steeds weer
zie ik in mijn geheugen
het verloop van het startschot
tot de aankomst
als een enkel beeld
twee weken – een vermoorde aarde

we kwamen van ntarama
een leeg dorp
en een kerk
van 1500 lijken en bloed aan de muur
een stank – niet te harden
in mijn haren
uniform –
werd daar mijn tweede huid
in de deur – een vrouwenlijf
op de grond
haar armen wijdopen
haar mond zo open als de deur
(haar schreeuwen had de kerk gevuld)
haar lijf ook open
en al de lijven achter haar
en tussen al de open lijven
plots
een hond likt en eet van al de lijven
en voor één keer
trek ik mijn pistool en schiet
met blinde haat schiet ik een hond
twee drie vier keer schiet ik
mijn kogels geteld – we moeten neutraal blijven
het is niet ons mandaat

en de geur op mijn lijf is de geur
van hun lijf

we reden naar ndera
om de laatste witte heren uit de hel te halen
bij elke wegversperring liggen lijken
sommigen bewegen nog

mannen met machetes aan de kant van de weg

wisselen van hand omdat de armen moe zijn

van het hakken

mensen met valiezen

op de vlucht

een hond een hand in zijn mond

een kind alleen

zonder kleren

weent

bloed in de nek

mannen met machetes

in ndera staan de broeders klaar voor hun vertrek

en met hen 600 vluchters en patiënten

bevend de armen in de lucht

laat ons niet achter

laat ons niet hier

ils massacrent

tout le monde

alstublieft laat ons niet hier

jaag ons liever een kogel door de kop

maar

laat ons niet achter

voor de mannen

met machetes

we kunnen niets doen

(we moeten neutraal blijven)

het is niet ons mandaat

wat telt

de blanke wég uit deze hel

we rijden voort

en in mijn spiegel hun armen

steeds nog
bevend in de lucht
600 mensen klaar voor vivisectie
zó ziet een tutsikind
er dus vanbinnen uit

twee weken
tussen de aanslag
en de vlucht naar huis

voor het oog van de wereld
smeden mijn mannen
met hun bajonet
in zaventem
de blauwe baretten
aan flarden

delen van ons bataljon
waren in 10 bodybags al teruggekeerd

ik kende hun namen
10
lotin dupont leroy plescia
meaux debatty renwa bassine lhoir
en uyttebroeck
10 man geen 11
nochtans lagen er elf hoopjes ter identificatie
banaliteit van het puzzelwerk

in de hoofden van
militairen
moordenaars
en pathologen
doet zich een vreemdsoortig proces

van verdinglijking voor
een opschorting
van elk gevoelen

het lichaam vóór ons
schijnt al geen mens meer te zijn
maar slechts een ding
één en al technisch probleem
een levenloos object
wij doden het niet zelf
neen
in onze ogen
is het al dood

de ziel al
los-gekoppeld van het lichaam
wat wij doen
is slechts de lijven openrijten
doorboren of
ontleden
het tot stukjes vlees herleiden
die afstand heb ik nodig

maar nu uit dit slachtafval
mijn eigen mannen wedersamenstellen

nog op de luchthaven thuis heb ik
buiten het oog van de camera's
mijn eigen zoon gegrepen
hem omhelsd
heel mijn schokkend lijf tegen hem aangedrukt
niets niets ter wereld kan dit –
absoluut niets

ik heb overwogen mijn pensionering aan te vragen –

de kranten van de laatste dagen
beweren dat ik mijn
promotie te danken
heb aan zwijgzaamheid
veeleer dan aan verdienste
en dat met het uitlekken van mijn rapport
mijn positie wankelt
wat kan ik daarop zeggen
dat ik een eerlijk vermoeden heb
dat het
de waarheid is

ik had gedacht dat het me mijn kop zou kosten
maar wat kan dat me schelen
nu ik al zolang

de lijkengeur niet van me af kan wassen

maar de stafchef zei
ga zitten generaal-majoor
generaal-majoor zei hij
niet kolonel
en dat hij de aanbevelingen uit mijn rapport
ter harte nam zei de stafchef
dat hij rekende op mijn discretie
generaal-majoor ge zijt nu een van ons
sta recht en hij drukte mij zijn beide handen
om mijn hand

ik verliet zijn bureau
en achter de deur
schitterde al
de oorlogsgloed van kosovo
de sterren brandden op mijn borst
ik kon het verse koper – ruiken

maar elke ster en elke streep
heeft een dode mij betaald
dat dacht ik
elke dag en elke nacht
vanaf de vlucht van zaventem naar eurokorps
ge zijt nu een van ons generaal-majoor
en spreken brengt hen niet terug
dus hield mijn laffe mond
het laffe zwijgen

maar nu is het rapport gelekt
vallen de strepen van mijn borst
en zie ik geen reden meer
om nog te zwijgen
le smile ne marche plus
10 mannen zijn dood
en met hen
één miljoen rwandezers

en elke dode roept mij na

een troepenmacht van 450
is minstens 150 man te weinig
800 man was er gevraagd
en daarop afdingen
was onverantwoord
wapendepots
tussen het volk verborgen
provocaties
extreme hutu's
maar delcroix dacht aan zijn stemmen
370 was genoeg
600 zei charlier
450 't is verkocht
en een veel te zwak mandaat

handhaaf er de vrede
ja hoe doe ik dat
als ik alleen escortes uit mag voeren
en zelfs het volk niet ontwapenen mag
maar van evere tot new-york
blijft alles stil
als ik alleen mezelf verdedigen mag
mon colonel
wat kom ik hier dan doen
20 man naar huis gestuurd
voor overdreven machtsvertoon
mijn mannen onvoldoende voorbereid
nog geen 4 maanden hier en al 45 incidenten
leve ons imago
ik herhaal
een bloem hebt ge in uw lopen zitten
geen kogel
tot driemaal toe moet ik
naar mijn munitie vragen
(dat is dus één)
maar van evere tot new-york –
dit is een bevriende natie
geen land in staat van oorlog
maar 14 kantonnementen
verspreid over de stad
en geen snelle interventiemacht
die ons in nood komen ontzetten kan
ben ik bij een escalatie dan verplicht
de vn te volgen
of moet ik ons eigen volk ontzetten
(onder rode muts in plaats van blauwe)
en waar blijft mijn
munitie
(dat is twee)
ik vraag dringend antwoord
duidelijke richtlijn – as soon as possible

maar op de staf
c ops
renseignements
landmacht
en brigade
blijft alles stil
en – waar – blijft – mijn – mu-ni-tie
(en dat is drie)
bij charlier verhulst roman delhotte berhin
en briquemont
blijft alles stil

een maand blijft alles stil
al een maand – blijft alles stil
le président est mort!
président est mort!
...est mort!

en elke nacht
staat een dode in mijn kamer
bevend de armen in de lucht
ik weet niet wie hij is –
zie niet of hij blank of zwart is
op één been staat hij
en zonder neus
en de geur op mijn lijf
is de geur van zijn lijf
klaarwakker zit ik in mijn bed
rechttop
wie zijt ge wil ik weten
lotin?
misschien
naast mij ligt mijn vrouw – te slapen
de dode tracht te spreken

maar ik versta hem niet
mijn vrouw
wordt kreunend wakker
ik probeer te lezen op de lippen van de dode
lotin? _misschien

ik – denk – dat ik weet – waarom – ik hier ben
(en de geur op mijn lijf is de geur van zijn lijf)

in de oudheid
werden lijken van gehangen moordenaars
openbaar ontleed
dissectie een postume straf
boetedoen post mortem
schuldaflossing aan mens en wetenschap
hun broze naaktheid openbaar gemaakt
gelezen en beschreven
hun boze wezen zo vernietigd – en hopelijk voorgoed

maar hier
hier lagen lijken overal
sommigen bewogen nog
verhakkeld
hier had men de dood niet afgewacht
voor het versnijden

en deze mensen
waren dit
perfide moordenaars
een kind
een vrouw –

al jarenlang keert steeds dezelfde droom terug
ik zit met vrouw en zoon aan tafel

plots zijn wij – negers
dan arriveren milities
in onze wijk
nu is het onze beurt zeg ik

met onhoorbare stem
roep ik naar mijn vrouw
dat we langs de tuin moeten ontsnappen
met veel moeite
klim ik de hoge tuinmuur op
mijn vrouw reikt mij het kind aan
maar de muur is veel te hoog
ik hoor
hoe de moordenaars
het huis al binnendringen
onder mij grijp ik naar de handen van mijn zoon
maar de armen van zijn moeder raken vermoeid
en het kind zakt verder weg
hoe ik ook probeer
geen van hen krijg ik omhoog
en dan wordt er geschoten
ik val
aan de andere kant van de muur
ik zie niets – kan niets meer zien
maar hoor
onder het hakken
mijn vrouw en kind en
krijzen

het is
de angst – die mij verlamt
een laffe hond

ik denk dat ik weet waarom ik hier ben
lotin

le président est mort
met zijn vliegtuig
uit de lucht gehaald
het is 6 april 1994
een woensdagavond
20 uur 22
in kigali blijft alles stil
tot langzaam als een slang
en ruisend
het gerucht zich verplaatst –
président est mort est mort
en met het gerucht
door het donker van de avondklok
verspreiden zich de zwarte baretten
van de garde présidentielle
de forces armées rwandaises
de militias –

barrages in de stad

c'étaient les belges
op het vliegveld
20 van mijn mannen omsingeld
3 man aan wegversperringen geblokkeerd
zoveel mogelijk blauwhelmen de straat op
maar wat is ons mandaat
de vrede handhaven
dit is een bevriende natie
geen land in staat van oorlog
en dan – lotin
luitenant lotin met dubbele bezetting
naar het huis van premier agathe
de vrede handhaven
democratie vrijwaren
lotin dupont leroy plescia
meaux debatty renwa bassine lhoir

en uyttebroeck

en sinds mogadishu hangt de angst
als oude mottenballen om hun uniformen
angst – stijf in de kragen om hun nek
een bloem hebt ge in uw lopen zitten geen kogel
had ik hen toegeblaft
en de geur om hun lijf is de geur van mijn lijf
de affuiten leeg op de 4 jeeps
geen mitrailleuses à gaz
maar elk apart bewapend
bloem in de loop
de barrages doen hen stoppen
pantserwagens
de geruchten
ce sont des belges
le président est mort
omrijden
acht koplampen
in de nacht van afrika
één barrage – open
lotin passeert er zonder stoppen
de avenue
het huis
agathe
de jeep uit –
binnen
 overall wordt al geschoten
 de jeeps buiten in de vuurlijn –
 en in de jeeps
 de radio
 we zitten hier omsingeld
(de melding staat op band)
 zwarte baretten overall
 geen draagbare radio
 ik zit hier in de vuurlijn

lotin alleen

buiten aan de auto

ze roepen

les belges ont tué notre président

hoe komen ze erbij?

wij zijn neutraal en hier

om te beschermen

en dan lotin – wat moet ik doen

wat moet ik doen

agathe beschermen

met de bloem in de loop

met de bloem in de loop

komaan

we worden hier

langs elke kant beschoten

gij zult niet schieten – tenzij

bij een direkte aanval

mon colonel

wat denkt ge dat dit anders is

geen close combat

het huis wordt belegerd

niet gij wordt direkt en persoonlijk bedreigd

ge gebruikt uw wapens niet

ons mandaat staat het niet toe

uw kogels zijn geteld

er worden hier granaten afgevuurd

ik vraag permissie om te schieten

lotin ge zijt niet gekomen om te vechten

dit is een bevriende natie

en wie schrik heeft trekt zijn kop in kas

een laffe hond

mon colonel

ge begrijpt het niet

dit is een stalinistische zuivering

ze willen de premier

20 gewapende militairen
de garde présidentielle
die roept
les belges ont tué notre président
en geeft uw wapens af
ge staat geen kogel af – uw mandaat
is negotiëren

ik hoorde geweerschoten
bewegingen van colonnes
explosies
daarover is geen twijfel
en dan lotin – wat moet ik doen
lotin en zijn mannen
bevinden zich in een gevaarlijke situatie
die snel verslechtert
theunissen wil lotin ontzetten
en vraagt permissie
mon colonel
ik heb 20 man
en voldoende wapens
twee schutters
die vanop 600 meter kunnen vuren
confronteren is niet ons mandaat kapitein
dit is een bevriende natie
geen land in staat –
van oorlog
we hebben niet het recht
ik zou langs de tuinen kunnen gaan
daar zijn geen obstakels
uw antwoord is neen
ik zet geen 1000 euroburgers op het spel
maar colonel
er is hier
een stalinistische zuivering
aan de gang

tot tweemaal toe sprak lotin
van stalinistische zuivering
de melding staat op band
ze hebben het op ons gemunt
premier agathe
wil gaan vluchten
ge houdt haar tegen
te laat
ze is al door de tuin naar buiten
in geen geval zult ge haar volgen
er wordt geschoten
ze is al dood
ze verkrachten haar op dit moment
soldaten intra muros
een rwandees majoor
ntuyahaga
stelt voor
ons naar het vn-gebouw te brengen
eindelijk – rust
maar wil in ruil daarvoor de wapens
si vous ne faites pas ce qu'on vous demande
cela signifie que vous voulez mourir
onderhandel dan uw aftocht
maar ge houdt uw wapens
geeft geen kogel af
uw mandaat is negotiëren
de verbinding is verbroken
lotin? lotin?
verzoek om orders
dringend
de militairen vallen aan
verzoek om orders
lotin?
negotieer à l'africaine
dat is te laat
3 van mijn mannen al ontwapend

en op de grond gesmeten
ze laten ons niet gaan
en dan lotin – wat moet ik doen
wat moet ik doen
ik vraag dringend antwoord
duidelijke richtlijn
luitenant u bent de chef ter plaatse
u schat best zelf de toestand in
luitenant
u bent de chef ter plaatse
u bent de chef ter plaatse
u schat best zelf de toestand in
u schat best zelf de toestand in

maar lotin heeft een duidelijke richtlijn nodig
wat moet ik doen
mag ik mijn wapens inleveren
als ik dat nodig vind
duidelijke richtlijn
lotin? lotin?
mon colonel ik hoor u niet
de verbinding is verbroken
ik doe het
ik leg de wapens neer
ik denk dat het nog het beste is
de melding staat op band

sneller dan ooit
draaide de aarde om haar as
maar om mij heen
leek alles stil te staan
ik zag
de radiopost en hoe die ruiste
ik zag het raam

met daarachter de cypressen
ik zag de rode aarde –
die snel nog roder worden zou
ik zag de lucht
en hoe die door de opgaande zon
nieuw en rood
over afrika hing
ik rook de droge aarde
en de lucht
die vers om mijn gezicht ging liggen
en de angst
weer uit mijn haren spoelde
ik
ademde
de geur van rwanda

mijn soldaten veilig
in de handen van een hoger officier
geschoold in brussel
bijna een van ons
en dood waren ze nog niet

en tussen de duizend heuvels en dalen
verspreidt zich hijgend het gerucht

les amis j'ai tendu un piège
voici les belges
qui ont tué le président

nog geen tien minuten later
wij zijn ontwapend
en naar een of andere plaats gebracht
ik weet niet waar
twee van mijn mannen zijn buiten
ze worden afgerost
mon colonel

ik vrees dat ze ons gaan lynchen
de melding staat op band
lotin kalmeer
ge overdrijft
en wat wil dat zeggen –
lynchen

ik ben duidelijk genoeg
ze rossen ons hier af
met kettingen en stenen
of wilt ge graag een tekening
de verbinding is verbroken
mannen met machetes
laffe honden
muitende soldaten
breng de sector op de hoogte
ik wil een interventie –
maar geen snelle interventiemacht voorhanden
er is geen snelle interventiemacht
die ons in nood komen ontzetten kan

lotin – wat moest ik doen?

vier man overleven de eerste aanval niet
lotin zelf vlucht met vier anderen een lokaaltje in
een laatste belg raakt tot bij hen
een gewapende rwandees
dringt de kamer binnen
de belgen overheersten hem
nemen zijn wapen af
schieten hem neer
van buitenaf – een storm
granaten
mitrailleurs en
traangasbommen
een van mijn mannen schreeuwt nog
– om hulp

maar nog één granaat
en hun minuten zijn geteld

nu

nu zijn ze dood

uit – een – gespat

daarna houdt het schieten op
afhankelijk van de bron
tussen 11 uur 30 en 14 uur

onder mij
draait
een lege – dode – aarde

en op honderd meter van mijn hele wereld
vergadert vn-bevelhebber dallaire
roméo dallaire

later die middag een andere noodroep nog
korporaal raison
wordt met pantserwagens bedreigd
en moet zich aan de hutu's overgeven
ik ga erheen
mijn sterren
strepen
branden in de zon
het koper
blinkt over mijn borst
en de angst
heeft voor de woede plaatsgeruimd
ik blaf
maak dat ge wegkomt

bende moordenaars
wat denkt gij u te permitteren
rapporteer u bij uw oversten
of ik laat u arresteren

traag komen de rwandezen dan hun pantser uit
onder mij
beven mijn benen

ze druipen af
te voet
laten hun pantserwagen achter
zonder een enkel woord protest

ik blijf er nog minuten staan
en hijgen

lotin
lotin

dupont leroy plescica meaux debatty renwa
bassine lhoir en uyttebroeck

de lijken werden bestolen
bottines
geld
een identiteitskaart als trofee

in het dodenhuisje –
een hoop verloren levens
omdat de verhakkelde lijven
zo door elkaar liggen
wordt geschat
dat het er elf zijn
en hun geur
het zijn er tien

ik zie de hond weer voor me in ntarama
en hoe hij likt en eet
ik zie mezelf
en hoe ik schiet
voor één keer nu
trek ik mijn pistool
en twee drie vier keer schiet ik
en als het bloed
uit zijn hijgend beestenlijf
opspat
over de 1500 lijken
zie ik
dat ik het ben
ik – ben – die – hond
die hijgend van alle lijken eet
en met blinde haat schiet ik
de laffe hond
mijn kogels geteld

vanuit het K-for kampement in kosovo
heb ik aan de staf bevestigd
dat ik
hoewel ik het graag had gedaan
dat ik mijn rapport niet heb gelekt
en dat ik ook niet weet
uit welke hoek
het lek kan komen

maar gisteren werd mijn zoon
in brussel
zonder reden
van de militaire school gestuurd
ik neem aan

dat het een signaal is
kosovo mag dan ver weg zijn
ze vertrouwen me voor geen haar

ik heb mijn strepen afgelegd
mijn sterren
mijn uniform uitgetrokken
en ben 's avonds
in de vuurlinie gaan staan

en de geur op mijn lijf

en dat is elf

1950

ii

ik heb – denk ik – niet zo'n goed geheugen

een donkere kamer is mijn kop
louter rood licht wat er schijnt

wat doe ik hier
kom ik hier doen

het denkt in mij
ergens in mij –
in mijn plaats

wat ik mij herinner
zijn mijn foto's –
de koning op het balkon
die zijn zoon aanwijst
piket met stakersvuur in luik
betogingen brussel antwerpen
een spandoek sire nous vous attendons
sire wij verwachten u
in charleroi a bas le roi

in grâce-berleur
drie socialisten
door de rijkswacht omgelegd
hun rode bloed niet zichtbaar
door de zoeker
land in brand

voor de rest – veel zwarte gaten
>de herinnering laat zich niet vastleggen
en afdrukken
dingen vervagen
verdwijnen
geen uitvinding die ze herroepen kan

wij denken na
na
het geheugen verliest zich
in vervalsing
in achteraf
interpretatie
van achter naar voor
tegen wijzerszin
van rechts naar links –
wat is dat
een collectief geheugen

een jager ben ik
scherpschutter
die wacht op een goede kans
dief van de tijd
beeldenstormer
die inbreekt
in de wereld
in de levens om mij heen
beschaamd als ik de plek verlaat
waar ik foto's nam
alsof ik een misdaad heb begaan
maar ik heb een geweten bij me
ge-weten

paul henri spaak
die een kasseisteen door de tramruit werpt
van acker luidkeels

sire uw zoon is onze koning
leopold
die zijn troonsafstand betekent
dat is mijn geheugen

pancartes langs de weg
ja! met daarover neen!
voor of tegen de koning
zonder nuance

in 44 heeft mijn broer zijn bloed gegeven
voor vrijheid vorst en vaderland
voor wat –
een stropop op de troon
onze oorlog was nog niet ten eind
de duitser hadden we verdreven –
in zijn plaats dook nu de rus op
in zijn stalen pantser
van binnenin werden we uitgeteerd

negen regeringen volgen elkaar op
tussen eind 44 en augustus 1950 –
agenten van moskou
met de hardlopers van mei 40
samen in één pot
verdelen er de postjes
berlijn wordt geblokkeerd
praag onder de voet
korea – staat van oorlog
stalins stalen hand hield koud
de vinger aan de trekker
startschot voor een derde wereldbrand
en ons land
door een schooljong geregeerd
door partijvoorzitters
syndicaten

socialisten

leopoldisten weer het maquis in
guerilla tegen gevestigde partijen
elk kamerlid

dat de troonsafstand bekrachtigt
wordt door ons ter –

indien hier

een kommunistische invasie
zou plaatsgegrepen hebben

dan vreesde ik voor een nekschot
op 18 augustus omstreeks 9 uur

werd in seraing bij luik

julien lahaut vermoord

mijnheer lahaut verdedigde met veel moed
en energie

een ideologie

die de meerderheid der belgen

afkeurt

er werd vanop een halve meter gevraagd

niet beheerst

maar fanatiek

met blinde haat

wat is dit?

wij zijn geen gangsters

de verdwijning van lahaut

is een zegen voor het land

het gebaar

waarmee hij werd gedood

noem ik een oorlogsdaad

eerst werd lahaut tot tweemaal toe

aan het rechteroor geraakt

het derde schot diep in de onderbuik

terwijl hij op de grond viel

vertrok het vierde schot

de man heeft gekregen wat hij verdiende

weg met het kommunisme

leve de monarchie en belgenland

en dood aan alle roden

daarop haastten de moordenaars

zich naar hun auto terug

en vuurden nog een vijfde keer

voor of tegen de koning

zonder nuances

il faut mettre les communistes en prison

omdat de kp de koning beledigt

en aldus de wet overtreedt

omdat de kp oproept tot algemene oproer

en aldus de wet overtreedt

omdat zij zorgvuldig

de burgeroorlog voorbereidt –

en aldus de wet overtreedt

om 21 uur 40

kreeg de onderzoeksrechter van dienst

bij het parket van luik

bericht

een half uur later stapte hij ter plaatse af

de eerste vaststellingen werden afgesloten

om 6 uur in de ochtend

van 19 augustus 1950

de eerste vaststellingen –

lijken vertellen niet

wie hun moordenaars zijn

maar doden laten zich nooit

voorgoed begraven

(l'horreur nous mange aussi

de l'intérieur)

wat doe ik – hier –

kom ik hier doen
het denkt in mij
in mijn plaats
het kijkt mij aan
iets wat zich vóór mij bevindt
voor mijn ogen
iets wat weerstand biedt
in mij
uit mij
over mij
iets
anders
wat ik weet het niet
ach–ter–mij –

wij zijn geen gangsters
wij stelden de terreur
ten dienst van hoger idealen
wat telt – de schoonheid
die erin verscholen lag
en soms de huiver
– of de vrees –
en de onweerlegbare zekerheid
dat op het eind
de dood
er steeds aanwezig is
wiens dood

met de duitser heb ik oog in oog gestaan

we waren gewapend
mannen
met wegpinnen

kraaienpoten
om diep tussen de kasseien te slaan
en zo de duitser
de aftocht te beletten
we werkten overdag
voorzichtig
snel
in kleine groepjes
doorheen de regen van september
drie man
elk apart bewapend
onder de broeksriem
een walther
een lüger
een webley –
wat ons door de jaren heen nog overbleef
twee fietsen ons laatste voertuig
en nu –
houdt ons daar een ss-patrouille staande
twee jonge mannen
niet ouder dan wij
nerveus voor de aftocht
bang en hongerig

in onze handen
heet – het pak
met pinnen en patronen
heet
alsof doorheen het bruine pakpapier
het metaal rood naar buiten gloeit
onze fietsen wil de duitser
en wat er in dat pak daar zit
(eten dachten zij
een brood of hesp
in elk geval genoeg voor twee
om een dagreis ver te kunnen vluchten)

in zijn handen
houdt mijn broer
het pak geklemd
tegen zijn kin een duitse loop –
de pal
nog niet ontgrendeld

wat moest ik doen?
eens dat pak geopend
waren wij gedrieën dood
ter plaatse afgemaakt
als saboteurs

plots loopt een hond –
los
en blaffend over straat
de mof kijkt om
zijn slaap ligt voor mij open
de sluis sloot
ik schoot
mijn gezicht en handen rood
van het opgespatte bloed
de tweede duitser
loopt – de straat uit
in de verte klinkt de zware brom
van een kolonne
te dicht voor onze pinnen

een korenveld werd onze vluchtplaats

de duitser keerde weer
tot bij zijn duitse makker
en na hem ook de kolonne Duitsers
boven onze hoofden
dwars doorheen het koren
breekt het spervuur los

wij lagen laag
verspreid
konden enkel bidden
en de regen van vuur vermengt zich
met de regen van water
die hard en koud op onze kleren slaat
en even hard en koud
op duitse kleren

de regen – verjoeg de Duitsers
de wagens
reden af
weg door de pinnenloze straat
wij lagen laag
en stil
één man kreunend
was geraakt –
de pijn sneed door het been

boven het koren
steekt mijn broer zijn hoofd
om naar de kreuner om te zien
ik zie hem
en hoe hij valt
een kogelregen door zijn hoofd

twee Duitsers
hadden hun moment daar afgewacht
reden dan weg
en het Duitse bloed
op mijn gezicht en rode handen
wordt mijn broeders bloed
mijn eigen bloed
ik had de mof gedood
de mof
had nu mijn broer gedood

in mijn handen
gloeit het natte pak met pinnen
om dat pak metalen pinnen
heb ik geschoten
en met dat schot
mijn broer gedood
ik had geschoten
ik was ontmaagd
voorgoed een moordenaar
en onomkeerbaar –
zijn bloed rood
aan mijn gezicht en handen
mijn slachtoffer mijn broer
en door geen regen uit te wissen
 de duitser heeft uw broer gedood
 niet gij
dat zeiden alle mensen mij en –
hij is gevallen voor het vaderland
>een dag nadien
in heel de streek
geen duitser meer te zien
en het bloed op mijn handen
bleef mijn eigen bloed
en doorheen mijn hoofd
de woordenregen
 de duitser heeft uw broer gedood
 niet gij gevallen voor het
 vaderland

vaderland – negen regeringen
volgen elkaar op
tussen eind 44 en augustus 1950
agenten van moskou
met de hardlopers van mei 40
samen in één pot

verdelen er de postjes
stalins stalen hand
hield koud de vinger aan de trekker –
en mijn broer
zinloos dood gevallen voor het vaderland –
wij kunnen ons niet meer
als schapen
naar de slachtbank
laten leiden
de toekomst van vorst vaderland
en christenwereld
staat hier op het spel
wij hebben een sterk regime nodig
 57 percent der belgen heeft
 voor de terugkeer van leopold gestemd
sire nous vous attendons
 in vlaanderen 72 ten honderd
sire wij verwachten u
 maar in wallonië staan kommunisten
 en socialisten sterk
 a bas le roi
gij hebt de oorlog gewild
welnu
ge zult hem krijgen
op straat zullen wij niet komen
wij komen bij u
tegenover burgeroorlog
stellen wij het maquis
gij zult niet sterven op uw bed
elk kamerlid
dat de troonsafstand bekrachtigt
wordt door ons ter dood gebracht
wekelijks een uit de kamer
en ook een senator
 op 11 augustus
 vond voor de vereende kamers

de eedaflegging van kroonprins boudewijn plaats

wij waren bewapend om op te treden
stoottroepen van kerk en kroon
ridders van de koning
provocatie met provocatie vergeldend
lahaut – mijn god lahaut
de kp onthoofden
en dan – bij oproer
de hele zoi opruimen
techniek der contrarevolutionaire actie
op 11 augustus 1950
vond voor de vereende kamers
de eedaflegging van prins boudewijn plaats
>lahaut roept vive la republique
ik maak een foto
een fractie de verrassing van het flitsen
in zijn ogen
en dan – vandenboeynants allez-vous en
a moscou
en leve de koninklijke prins en belgië!
de aanleiding was perfect
op 18 augustus 1950 omstreeks 9 uur
werd in seraing bij luik
julien lahaut vermoord
één keer heeft hij geroepen
vive la republique
één keer en hij alleen
niet de rest van zijn partij
– zoals toch afgesproken was
te laf waren ze –
lieten het vuil werk aan lahaut
boden zijn rode hoofd aan
op een schaal

in een frans van iemand vreemd aan de streek

vragen twee heren naar de woning van lahaut
een vrouw verwijst de mannen
naar een huis met een garage
een eind verder in de straat
een tweewoonst eigenlijk
want rijk geworden
is hij niet
niemand heeft hen goed gezien
want het schemerde – 9 uur ‘s avonds
midden augustus
en de verlichting in de rue de la vecquée
stelde niks voor
toch wijst een reeks toevallige onthullingen
telkens weer naar verwante politieke kringen
alle ultra-leopoldistisch
anti-kommunistisch
en ideologisch extreem-rechts
even toevallig leiden de sporen
vertrokken vanuit vier onafhankelijke aanwijzingen
naar dezelfde middens –
meer zelfs
naar een relatief klein aantal
steeds dezelfde
mannen
één keer heb ik geschoten
vive la monarchie
één keer en ik alleen
niet adolphe die naast me stond
te laf was hij
liet het vuile werk aan mij
een tweede keer schiet ik
een derde keer
lahaut
lijkt meer dan dood
bleek lam vuil vlak
iets wat nooit had geleefd

en nooit had moeten leven
smerig
vuil en donker
niet meer schoon te krijgen
geen zon meer in zijn ogen
geen god meer
niet de rode god meer die hij was
zelfs geen mens
levenloos ding
open ogen
dode blik die zich bloedrood in de mijne boort
een vierde keer schiet ik
een vijfde keer
 waarom
zijn rode lichaam enkel oppervlak
geen schaduw om zich te verbergen
de hete hulzen uit de colt
als aalmoes voor de dode
adolphe te laf loopt al naar de auto
 waarom
wie zijt gij
wat doet gij hier
waarom stelt gij mij die vragen
terwijl ik schiet
bij ieder schot
zie ik mijn broer
en hoe hij valt
de kogelregen in zijn lijf
en word opnieuw zijn moordenaar
onomkeerbaar moordenaar
van links naar rechts
zoals het schrift
werd hier de tijd toen vastgelegd
ergens diep in mij
de tijd hier vastgelegd
en elke dag opnieuw de achttiende augustus

waarom
mijn geheugen slechts de zwarte doos
van die ene dag
en van de dag waarop mijn broer gevallen voor het –
 waarom – de duitser heeft uw broer gedood
 niet gij en ook de kommunisten niet
en elke dag opnieuw die ene dag
scherp en rood in mijn geheugen
één herinnering
al de rest zijn zwarte gaten
wat deed ik daar
kwam ik daar doen
had ik te zoeken in seraing – een jonge man

en in de hand
een colt punt vijfenveertig
het wapen in de zak
klaar om te gebruiken
naast me stond adolphe
te zwijgen
blik vooruit –

adolphe heet niet adolphe
zoals ik ook niet hendrickx heet
hendrickx zult ge zeggen
als gevraagd wordt naar uw naam
hendrickx
oordeelkundig uitgekozen
hendrickx zei ik
tot de vrouw die de deur kwam opendoen
‘t is kameraad hendrickx
is julien thuis alstublieft
oui bien sur had ze geantwoord

nu stond ik daar
en in mijn hand

de colt punt vijfenveertig
klaar om te gebruiken
maar tussen wijsvinger en trekker
installeerde zich de twijfel
(ik hoorde in de keuken
hoe zij er tot hem sprak)

we konden weg we bleven staan –

adolphe naast mij
ook aan zijn hand zat een wapen
lahaut – point final der koningskwestie
en dan daarna vergeten julien –
c'est pour toi julien
twee kameraden
aan de deur
hendrickx
hoor ik haar zeggen

over mijn schouder
schijnt in de gang
rood en laag de avondzon
en tussen wijsvinger en trekker –

mijn handen zweten in de zakken
adolphe zal schieten
de kp onthoofden lokt de opstand uit
dan de zooi opruimen
trap de kakkerlakken plat
ze zitten overal
ze vreten onze huizen aan
en ons bezit
ons eigendom
ze verleiden onze vrouwen
ongedierte is het
kanker

kijk
daar komt er een – een kakkerlak –
kijk hij komt nu op me toe
slaat zijn rode poten uit
wordt bij elke stap steeds groter
zijn smerig rode lijf ligt voor mij open
hij is vlakbij
hij biedt zich aan
het is lahaut
ik zie hem staan
hij kijkt mij aan
ik – de bekeken kijker
hier sta ik nu
en daar is hij
de zon omgeeft zijn lichaam
aan mijn vingers zweet –
in de gang de vrouw

en daar is het moment
een fractie de verrassing van het flitsen
in zijn ogen
ik roep
allez-vous en a moscou
de sluitersluit
ik schiet en bam en bam een tweede keer
en bam en bam
en vijf keer bam –
het stokken van de adem
hart dat een slag overslaat

ik schoot alleen
vijf keer heb ik geschoten
en tussen wijsvinger en trekker
had de twijfel plaatsgemaakt
voor angst en zweet
we lopen

weg
de auto in
de hete loop weer in mijn zak
adolphe heeft niet geschoten
en in zijn zak
een koude loop
laat mij en mij alleen
met het moorden achter
in mijn kop
mijn zwarte doos donkere kamer
terwijl ik schoot
bij ieder schot
heb ik mijn broer gezien – en hoe hij viel
de kogelregen in zijn lijf –
en werd opnieuw
zijn moordenaar
onomkeerbaar moordenaar
mijn lijf gewapend lijf zelf een wapen is mijn lijf
en elke dag opnieuw die ene dag
scherp en rood
de afdruk voor mijn ogen –
de dode man –
in de gang zijn rode vrouw
en dan mijn broer
en in mijn hand het wapen –

ik heb hem gezien en hoe hij viel
met uit zijn broek de pis der doden
uit zijn lijf het bloed der roden
maakte mij
tot moordenaar
het zweet nog in mijn handen
in mijn broek – pis van angst en opwinding
ik zag lahaut en hoe hij viel

zoals mijn broer
gefallen is

ik wierp het wapen weg

het water van de zenne in
uit mijn handen
glijdt het wapen koud en diep
het water in
om er dicht te slibben
te verroesten
mijn handen rood nog
van de afdruk van het wapen
rood nog van mijn eigen bloed
mijn broeders bloed
met geen water weg te wassen –
koud het water om mijn lijf
mijn koude kop
mijn hele lijf dat zelf het wapen is
koud het water in
en blauw en blauwer
wordt het stalen pantser van mijn lijf – blauw

werp ik mijn wapen weg

iii

ik zou willen zwijgen van het bloed
maar ik zie de ratten vreten
hoor hun gesmak
het plukken van hun poten in het dode vlees
het schrokken
slikken
sissen – en braken
van de overdaad

het smaakt het rode vlees
vers en warm nog en van diverse schotels
kom schuif bij
een heel gezin aan tafel
dat is lang geleden
een gezin –
met rattenwijf
en rattenbroers
en zusjes rat –
kom schuif bij
het is nog warm
we eten tong
kus de lippen van de dode
alles mals en sappig
voor wie wil is er ook paardenvlees
gebraad en ribbetjes
kom zet u hier
op de schoot van nonkel amand
kijk
nietjes voor wie wil en lever

hersentjes

iemand mijn lipjes al geproefd –

aan de overkant

gooien de Duitsers soms granaten

om de ratten op te blazen

wij nemen onze bajonet –

hebben zo tenminste zelf nog iets te eten

al zijn het dan maar ratten –

vet van onze broeders

ik had dat lijk moeten zijn

ik

waar die ratten van vraten

dat had ik moeten zijn

niet hij

laat mij dat lijk zijn

altijd dacht ik

dat dit het ergst zou zijn

in het natte niemandsland

alleen met open buik –

en schreeuwen als een paard

laat mij een paard zijn

van het dorp voor ons bleef niets meer over

een grijze wolk van stof en puin

ik zag de kerk

en hoe de bom insloeg in het portaal

het krakend hout

glas begeeft onder de hitte

de spits die in de toren zakt

en over het veld

het dreunen

van de klok die valt

Duitse grondigheid

een deel van onze stelling weg gevaagd
om mij heen
gekerm van mannen
ik loop de regen uit
de schuilplaats in (of wat daar van overblijft)
half in het duister ligt leroy –
bloed uit neus en mond
zijn oren blauw – waarvan?
ik ga versmachten
pruttelt hij
ik steek mijn vingers in zijn mond
om het bloed eruit te halen
maar de klonters
zitten vast
het is geen bloed
het is zijn tong
en zijn verhemelte
seconden lang sta ik
met in zijn mond mijn hand
wat doe ik – met dit hoofd?
zijn mond beweegt
ik hoor hem bidden
bid met hem mee
en de rest zegt hij
de rest
ik kijk en zie de anderen
een grijze massa vlees
waar normaal het wezen is
voorhoofd ogen neus en mond
van het lichaam afgerukt
als oud behang
en dan dupont
ernaast
ligt op zijn buik
zijn arm is af

ik tracht zijn voorhoofd
uit de modder op te lichten
steek mijn hand uit
en in plaats van voorhoofd
voel ik
warme hersens
niets zo menselijks als oorlog

we mochten weg
vier dagen kampement en rust
naast mij mijn broer amand
hier zegt hij
en stoot een pot warm water in mijn handen
van waar haalt ge dat vraag ik
de koeling van de mitrailleurs zegt hij
vooruit en ga u wassen
een stuk zeep steekt hij me toe
niks vragen
wassen
snel voor het weer koud is
water
warm en proper
had ik in geen maanden nog gezien
ik liet de warme gloed
door mijn haren stromen
over mijn gezicht
om het maandenlange vuil eraf te spoelen
schrobde tot mijn vel er rood van zag

ik zag julie
had haar niets te bieden dan
het zwijgen van mijn adem
ik neem haar vast
ik kijk haar aan en lach haar toe
ze lacht terug
wie was dat kind (amand naast mij)

ze heet julie
ik hou van haar
hier zegt hij
dan kunt ge ze betalen

ik heb besloten mijn medailles terug te sturen –

achter het kantonnement
was een balk rechtgezet
ervoor
in rechte lijn
twaalf nieuwe soldaten
niet veel jonger dan ik
presenteerden hun geweer
dat hadden ze geleerd
en voor het eerst
zaten er kogels in hun wapens
in de regen
naast de balk
stond de kist al klaar
en toen de natte man
geblinddoekt en gebonden
aan de balk
als uit één mond
klonk het vuur uit twaalf lopen
een zandzak aan een paal
was nu de man
en naast de zak
een officier – loste een laatste schot nog
in het oor
een spion werd er beweerd
betrapt

bij duitse linies
de voorpost had hem opgemerkt
hij schrok
in verwarring
had hij zijn korporaal nog afgemaakt

waren de twaalf al aan het front geweest
ze hadden de officier geschoten

het lijk bleef in de regen hangen
dagenlang

wij hoorden van de russen
dat ze de wapens hadden neergelegd
hun tsaar verjaagd en afgemaakt
een bestand belegd
want wie was –
in deze strijd –
de vijand?
de naakte duitser?
die evenzeer bevriest
en van de honger sterft als wij?
die op zijn vingers blaast tegen de koude
net als wij
zijn vriend begraaft
en slaapt tussen de ratten
zich aan de oksels krabt
luizen uitbrandt
één per één
zijn brieven leest
herleest
wat hij al vanbuiten kent
en waarom vechten wij –
om een stuk land
dat blank staat
zodat iedereen erin verzuipt

wij leven hier in holen
onder slijk
en wachten
tot een volgend vuur ons wegblaast hier
een pokdalig gezicht met etterende puisten
geel en stinkend sap
dat uit de kraters komt
overal
de lijken en de krenge mens en dier
hier is geen leven meer
al maanden heb ik hier geen vogel meer gehoord
het bos van houthulst –
geen boom nog overeind
hier wordt de aarde zelf kapotgemaakt
één grote wond mijn vaderland
en enkel nog medailles
brandmerk op mijn borst

in het water van het niemandsland
heb ik mijn broer verloren

in mijn dossier staat
dat ik gewonden heb gered
en een landverrader afgemaakt
en zo mijn vaderland gediend
maar al hetgeen ik heb gedaan
is wachten
tot mij zelf de dood werd aangereikt

water water water overal
en heel augustus lang
niet één dag zonder regen
en koud de tijd nadien
alsof de koude aarde
besloot de zomer af te schaffen –
ons alleen de winter overliet

koud en nat troepten wij samen
op het koud en natte stro in onze schuilplaats
als beesten in hun stal
lijf aan lijf de enige verwarming

in de tranchee
het water tot de knieën
en langzaam bevroor het water
een halve meter hoog het watervlak bevroren
soldaten met hun kop in kas
om onder de borstwering te blijven

tijdens elke wacht
stapt in mijn hoofd
een naakte man mee op
hij waarschuwt me
voor komend vuur
voor lichtpijlen en sluipschutters –
als ware hij –
mijn broer
mijn vriend
ik ben de vijand
die gij doodde
zegt hij me
en is dan weg

en nu zit ik met dat geld

hier
dan kunt ge ze betalen

handeltjes had hij
ruilde met de britten

bread for jam
verkocht hen oorlogssouvenirs
obussenvazen
koperen ringen –
als koekenbrood
en nu gaf hij dat geld

ik stak het weg wist niet
wat zeggen

haar borsten had ik eens gestreeld
en in het kampement die nacht
geen oog meer dichtgedaan
een glimlach die me krampen gaf

zijn geld had ik niet nodig

ik zie haar staan
tegen een poort geleund
en lachen –
en achter haar amand
zijn broek nog los

die nacht word ik van mijn stro gesleurd
een windhoos –
aardbeving
ik weet het niet
in elk geval voor bommen veel te zwaar
paniek in de barakken
en dan het nieuws
de britten hebben mesen ondermijnd
en opgeblazen
een slag
tot in londen en parijs te horen
maar de Duitsers staan al klaar
we moeten terug

de grachten in
de regen in

de hele weg erheen
bezaaid met stukken beesten –
van in het slijk
tot in de bomen
wat met stronk en tak nog over is
we trekken op
over de gladde plankieren
terwijl om ons heen
de mannen vallen
sommigen schuiven kraters in
niet meer te redden
de modder zuigt en vloeit meteen terug
één man roept
ik loop erheen
sleur hem aan de armen uit het slijk
maar het lukt me niet
en ik schuif weg op het plankier
mijn borst slaat hard tegen het hout
ik schreeuw en sleur
niet doen – amand –
komt me ter hulp
laat los het is te laat roept hij
maak het af en laat me niet verdrinken
roept de man –
zijn gezicht
gebroken
amand heeft zijn pistool
niet doen zeg ik
maar laat hem schieten roept de man
hij schiet
het lijk blijft achter in het slijk

mijn borst doet pijn

we lopen voort
de dood is overal
wij sterven hier in grachten
stukken van mensen
in het slijk
en waarheen ik ook kijk –
bergen van lijken
mesthoop
van menselijk vlees

een zwarte man komt op me toe
als in een droom
een afrikaan
doorweekt
je suis perdu zegt hij
perdu?
vanuit de franse linies
le réseau de tranchées est trop compliqué zegt hij
en loopt dan verder –
door het stormweer
naar het front

mijn borst doet pijn
ik kan me nauwelijks bewegen
maar teruggaan is niet mogelijk
we lopen voort
het donker van de nacht
het houdt niet op

in de gracht loop ik een zijlijn in
een man alleen
het is verelst
ga weg roept hij laat mij met rust
waarom?
hij heeft zijn schoen al uit
en in zijn hand houdt hij een brief

waarom vraag ik
ik heb genoeg gezien roept hij en ga nu weg
waarom vraag ik
kalmeer
hij gooit de brief
adieu
zijn teen kan aan de trekker
en hij schiet
en valt dan
als een steen

het houdt niet op

twaalf dagen lang hield nog het vuren aan
en even lang
liggen de lijken in het niemandsland
kan iedereen ze zien en ruiken
als koren neergemaaid
blijven zij in rijen liggen

ik ken hun namen
frans en ward
aimé
guillaume
niet ouder dan ik –
en dan amand

van bij de borstwering zie ik hen vertrekken
tien man
klaar om een aanval uit te voeren
op een duitse voorpost
ik zie
hoe ze zich langs de versperring heen
een weg banen
door het donker niemandsland
maar één lichtpijl is genoeg

en de duitser ziet hen ook

zeven man zijn nog niet dood
vinden door vuur en wind en regen heen
hun weg terug
enkel frans is achter
en aimé
guillaume
ik ga terug zegt ward
maar amand zegt zijt ge zot
ze zijn al dood
die kunt ge niet meer redden
ze hebben ons gezien
– toch ga ik terug
het is mijn broer

en hij verdwijnt

en keert niet terug

onder het aanhoudende vuur
had niemand ward zien vallen –
hij had gezien hoe zijn dode broer
een dode vriend vasthield

voor zijn broer kwam ward te laat
maar voor de duitser in de voorpost
was hij juist op tijd
die schoot

dagenlang lagen zij daar
zo vond ik hen
na twaalf dagen

bergen van lijken
dat was mijn opdracht

ik borg de broers
en loog dat zij in elkanders armen stierven
vond guillaume
verzamelde wat van hem overbleef in zandzakken
vormde op een oude sprei
min of meer
een mensenvorm
met hoofd en romp en ledemaat
sloeg het dicht
begroef de hoop onder het slijk

wat verder lag de afrikaan
toen opende weerom het duits geschut
joeg ons terug de stelling in
nog lijken onbegraven

zien mijn chefs de ernst van de situatie in?

zwijg

soldaat herpak u en wees blij

dat ge nog al uw ledematen telt

mannen uit één stuk

zijn zeldzaam aan het front

zwijg hou op

beseft gij goed wat gij mij zegt?

een heel peloton

is hier vandaag kapot gemaakt

en gij zegt mij te zwijgen

en content te zijn

dit keer ontkwam veertig man van ons regiment

de rest gewond of dood

veertig

veertig van de tweehonderd vijftig

zwijg zeg ik

en gij zegt mij te zwijgen

ge zijt brancardier

doe uw plicht

en ruim de lijken op
als u mij toestaat probeer ik eerst
de gewonden nog te redden –

 zwijg
de doden zwijgen al
niets ter wereld
zwijgt zo veelzeggend
als een dode

en nu mijn broer – verloren in het niemandsland

ik zou willen zwijgen van het bloed
maar

ik zie de ratten vreten
ik-had-dat-lijk-moeten-zijn
laat mij zijn lijk zijn
waarom – mij treft geen schuld
de duitser
heeft mijn broer gedood
niet ik
maar in mijn zak zit nog zijn geld
en elke vrees
verbergt een wens
misschien heb ik hem afgemaakt
wij zijn machines van de dood
het monster zit in elk van ons

en in mijn hoofd nog steeds de naakte man
die met me opstapt waar ik ga
en in zijn mond
steekt hij zijn hand
om zijn pijn te smoren
en als ik hem dan redden wil
roept hij
neen – blijf daar

na weken sliep de sector weer
de regen had het vuur gedoofd
een weer te koud om te bewegen

amand had wacht
en ik met hem
we zwegen naast mekaar
koud de adem aan de lippen
sigaretten om ons warm te houden
en dan – pakt hij mij vast
tegen zich aan
wrijft op mijn rug
en langs mijn wang
mijn lijf gloeit op en tintelt

broertje zegt hij dek mij
waarom vraag ik
een zaakje in het niemandsland
niemand die het ziet
ik ga nu – vraag maar niks

ik trek hem aan zijn jas
en wil hem tegen houden
hij lacht en kruipt de loopgraaf uit
het donker in
ik hoor hem schuifelen
en tastend langs het prikkeldraad
en ik alleen daarbuiten
in het donker van de loopgraaf – ik

de vrieskou van november
was de koude van de angst
– de koude op mijn vel
amand amand gedempte stem

bijna een hoest
een wolken adem uit mijn mond
amand
waar zit ge nu
wat moet ik doen
ik sta hier
moederziel alleen
en in mijn zak voel ik het geld
wat moet ik daar nu mee
waar haalt hij dat
en ik alleen een hazenhart
en elke vrees
verbergt een wens
amand kom terug
mijn borst doet zeer amand en al dat geld
ik spreek niet meer
ik denk alleen
een razen door mijn kop
en razen doet mijn hart
en in mijn kop zie ik hem staan –
geblinddoekt aan de balk en naakt
en ik ervoor in rechte lijn
en twaalf keer ik
een vuren uit één mond
en hij zakt neer een zak vol geld –
uit niemandsland

het wordt weer licht –
de wacht wordt afgelost
een hele nacht is niets gehoord
amand nog steeds
in niemandsland
of waar – ik weet het niet
en hij
blijft weg

en heel de dag hang ik daar rond
en blijf op post
en pieren over niemandsland
ik zie er niks –
geen lijf te zien
er wordt een hele dag geen schot gelost
slechts één granaat en verder niets
ik wacht
en blijf er wachten
ge zijt mijn broer amand onnozelaar
ge maakt mij bang –

ik kruip het eerste donker in
de loopgraaf uit
bevroren slijk tegen mijn borst
mijn zere borst en
elke meter doet mij pijn
ik tast
en waar te zoeken
weet ik niet
amand amand
mijn handen voelen in het rond –
zelfs nu voel ik de korrel van het slijk
bevroren slijk
nog aan mijn hand
dan hoor ik iets
een zucht
hij is dichtbij
verbijt de pijn
ga weg
zegt hij
laat mij met rust
ge waagt uw leven hier
en bijt weer op zijn hand
om de pijn niet uit te schreeuwen
ik ben bij hem

ik ben bij u amand
ik neem u mee
ik voel zijn lijf en voel het gat –
een krater in zijn buik
hij pakt mij vast en schreeuwt het uit
en heel de wereld hoort hem schreeuwen
een roepen door de donkerte
het leeft mijn lijk het brult
het houdt niet op
en ik alleen daar met mijn broer
en dan veraf gaat er een lichtpijl op
en al wat zwart was
wordt nu wit
heel de vlakke
baadt in licht
ik zie mijn broer – wit en luid zijn brullen
en zijn lijf
een bloedend baken in het niemandsland
dat steeds blijft brullen
ik zie zijn kop en zijn grimas
ik hoor soldaten en een hond
paraat vanuit de stellingen
ik steek
amand
gedaan
gij –
dwingt mij –
u af te steken
ik steek – mijn broer –
zijn brullen is gedaan
gij gaat van mij geen schietschijf maken
gij maakt van mij geen schietschijf broer
ik steek
diep in uw wonde steek ik
waarmee ik weet het niet
iets scherps

een mes
een bajonet
het is uw bajonet
door uw lijf
mijn broer

en elke vrees verbergt een wens

 maar welke wens
de wens mijn broer kapot te maken
 dat is geen wens laat u niet gaan
waarom anders deed ik het
ik haatte hem
van kindsbeen af
 ge hebt hem van zijn pijn verlost
ik heb hem van zijn pijn verlost
en dat zegt gij?
 amand heeft u ertoe gedwongen
amand heeft mij ertoe gedwongen?
wie dwingt wie
zijn broer kapot te maken
 houd u kalm
dat zijt gij en met uw oorlog –
 houd u kalm
en gij wilt mij de loopgraaf in
zijn lijf
blijft achter in het slijk en ik krijg hier medailles
vreet ze op uw linten
 een landverrader hebt ge afgemaakt
landverrader afgemaakt
hij was mijn broer
een brandmerk op mijn borst
en elke dode roept u na – het ongedierte aan hun lijf
als een stuk vee naar voor gestuurd

en tot de laatste man

zie hoe gij mij hebt kapotgemaakt –

hier zeg ik

en kijk mij aan

mijn broer is dood en ik zijn moordenaar en gij

de oorzaak van die moord

met mijn hand hebt gij

gedood –

maar laat mij dan een dier zijn

de onschuld van een paard

en dat uiteengereten –

niet weet waarheen

het vliegt –

La Dissection d'un Homme Armé ging op 14 mei 2002 in première in de Stadsschouwburg te Leuven, in regie van de auteur en in een productie van muziektheater Braakland/ZheBilding.

De drie verhalen werden in deze voorstelling niet in volgorde gespeeld, maar door mekaar gevlochten, samen met 15de eeuwse polyfone composities uit de L'homme Armé-cyclus.

Met Dirk Buyse, Kris Cuppens & Pieter Genard (vertolking), Anne Mertens (sopraan), Steve Van den Broeck (tenor), Simen Van Mechelen, Mirella Ruigrok, Joost Swinkels & Katherine Couper (pommers & trombones). Paul Van Nevel gaf het muziekkadvis en coachte de muzikanten. Inge Kerfs maakte het decorontwerp en Raymond Allaerts schilderde drie monumentale koningsportretten. Els Theunis stond in voor research en dramaturgie, Christel Kersemans voor de productie.

Deel 1 werd met dezelfde acteurs bewerkt tot hoorspel voor Klara (VRT).

Opvoeringsrechten bij SABAM – Stijn Devillé 2002

www.braakland.be

Stijn Devillé (1974) is theatermaker en artistiek leider van muziektheatergezelschap Braakland/ ZheBilding (Leuven). Hij studeerde Romaanse letteren en theaterwetenschap aan de KULeuven en de Université d'Avignon en toneelregie aan het Rits. Hij schreef *Variaties* (1995), *Mitrajat* (2001), *La Dissection d'un Homme Armé* (2002), *In Shatila* (2003), *Lev* (2004), *Zoon* (2006) en *Hitler is dood* (2009). Samen met zijn kompaan Adriaan Van Aken schreef hij *Vertigo* (2001), *Kaspar* (2003), *Immaculata* (2004) en *Burgherman* (2006). Voor *Hitler is dood* ontving hij de Taalunie Toneelschrijfprijs 2009.

www.stijndeville.be

Notities

*L'homme, l'homme, l'homme armé
l'homme armé doit on doubter!
On a fait partout crier
que chascun se viegne armer
d'un haubregon de fer!*

[De gewapende man moet je vrezen. Men heeft overal laten afroepen dat iedereen zich moet beschermen met een maliënkolder.]

In 1989 bracht Paul Van Nevel met het Huelgas-Ensemble een cd uit met als titel 'La Dissection d'un Homme Armé'. In de vijftiende eeuwse polyfonie bleek het lied 'L'homme Armé' niet minder dan een evergreen, die in vele versies werd bewerkt. In zijn opname, vergeleek en analyseerde – of beter: dissecteerde – Paul Van Nevel deze verschillende versies, hun motieven en hun impact. Het populaire lied over de te duchten Karel de Stoute diende bij vele composities als cantus firmus voor sacrale muziek. Zowel Ockeghem, Dufay, Palestrina, Obrecht en tal van anderen componeerden missen met L'homme armé als basis.

De titel sprak sindsdien tot mijn verbeelding en liet me vragen stellen over de letterlijke motieven van een gewapend man. De toneeltekst *La Dissection d'un Homme Armé* omspannt de geschiedenis van de twintigste eeuw via drie beruchte moorden in België. Een broedermoord in de loopgraven van de Eerste Wereldoorlog, de aanslag op senator Julien Lahaut in 1950 tijdens de nasleep van de Tweede Wereldoorlog en de daaruitvoortvloeiende Koningskwestie en tot slot de moord op tien Belgische paracommando's bij het begin van de Rwandese genocide in 1994.

Bij de voorstellingenreeks in 2002 vroeg ik Paul Van Nevel en zijn muzikanten van het Huelgas Ensemble deze muziek live te vertolken. De drie verhalen werden in deze voorstelling niet in volgorde gespeeld, maar door mekaar gevlochten, samen met de muziek.

Het ik-personage is in elk van de drie delen een fictief personage, gebaseerd op de samentrekking van andere (bestaande) personen. Omdat in de tekst en in het bijzonder in delen I en II, veel verwijzingen naar bestaande personen, functies, begrippen en plaatsen voorkomen, plaats ik achteraan een korte begrippen- en literatuurlijst.

Ik wil hier uitdrukkelijk Els Theunis bedanken voor haar aanzienlijke bijdrage in de research en voor alle raad, tips en kritiek bij het schrijven en schrappen van het stuk. En voor het verdragen van wie ik word in die intense weken van het schrijfproces. Dankuwel.

Stijn

Begrippenlijst

1994

mogadishu: VN-operatie Restore Hope, van 1992-1995 in Somalië, waaraan 600 Belgische blauwhelmen deelnamen. Tijdens deze operatie werden 19 Amerikaanse paratroopers gelynt.

lotin: luitenant Thierry Lotin (1964-1994) was 29 jaar toen hij in Rwanda op 7 april 1994 werd vermoord.

De negen andere militairen onder zijn gezag die dezelfde dag door Rwandese militairen werden omgebracht, waren korporaal Alain Debatty (1964-1994), korporaal Stephane Lhoir (1966-1994), korporaal Bruno Bassine (1966-1994), korporaal Marc Uyttebroeck (1968-1994), korporaal Christophe Dupont (1968-1994), eerste sergeant Yannick Leroy (1965-1994), korporaal Bruno Meaux (1965-1994), korporaal Louis Plescia (1961-1994) en korporaal Christophe Renwa (1967-1994). (www.vetera.be)

delcroix: Leo Delcroix, Limburgs christendemocratisch politicus, minister van defensie in 1994. Kwam in het najaar van 1994 in opspraak in verschillende fraude-zaken, waarvoor hij in een aantal gevallen later ook werd veroordeeld.

charlier: Stafchef José Charlier, luitenant-generaal, hoofd van de Generale Staf van het Belgische Leger.

evere: gemeente bij Brussel waar de hoofdzetel van de navo is gevestigd.

new-york: hier vermeld als hoofdzetel van de Verenigde Naties.

C ops: Centrum voor Operaties van het Belgisch Leger

renseignements: inlichtingendienst van het Belgisch Leger.

ntuyahaga: Bernard Ntuyahaga, Rwandees Majoor, werd in 1998 aangeklaagd in Rwanda wegens de moord op premier Agathe Uwilingiyimana, maar later werd die klacht geseponneerd. Ntuyahaga kon ontkomen naar Tanzania, waar zowel Rwanda als België om zijn uitlevering vroeg. Uiteindelijk reisde Ntuyahaga uit vrije wil naar België, waar hij zich aangaf. In 2007 werd hij veroordeeld voor de moord op de tien Belgische militairen en op een ongekend aantal Rwandese burgers. Hij werd niet veroordeeld voor de moord op premier Agathe.

K-for: navo-vredesmissie in Kosovo (Kosovo Force). Omdat de twintigste eeuw begint op de Balkan met de start van WO I en omdat de eeuw er ook eindigt, wou ik de vredesmissie in Kosovo niet onvermeld laten.

verhulst: admiraal Michel Verhulst, chef van de Divisie Operaties.

roman: kolonel Jean-Pierre Roman, commandant van de Brigade Paracommando.

delhotte: generaal Pierre Delhotte, chef van de militaire inlichtingendienst SGR.

briquemont: luitenant-generaal Francis Briquemont, voormalig bevelhebber van de VN-troepenmacht in Bosnië-Herzegovina.

berhin: generaal Jean Berhin, stafchef van de landmacht.

1950

paul-henri spaak: Belgisch socialistisch politicus en drievoudig premier (1938-1939, 1946-1946, 1947-1949).

Tijdens de oorlog was Spaak minister van Buitenlandse Zaken van de Belgische regering in ballingschap.

Spaak werd internationaal bekend toen hij in 1946 voorzitter werd van de eerste Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. In 1957 werd hij secretaris-generaal van de navo als opvolger van Lord Ismay en bleef dit tot 1961.

van acker: Achille Van Acker, Belgisch socialistisch politicus en viervoudig premier (1945-1945, 1945-1946, 1946-1946, 1954-1958).

agenten van moskou: de zogenaamde 'vijfde kolonne'. Inlandse kommunisten, zelfs voormalige partizanen die aanvankelijk heel populair waren, werden vanaf eind jaren '40 als 'landverraders' beschouwd, als spionnen voor het Sovjetregime.

hardlopers van mei 40: de Belgische regering in ballingschap, ook wel 'londenaars' genoemd. Vele Belgen

vonden het een teken van zwakheid en defaitisme dat de regering 'op de loop' was gegaan naar het veilige Londen, in plaats van zoals de koning, 'aan de zijde van het volk' in België te blijven.

samen in een pot: na de oorlog werden verschillende regeringen van 'Nationale Eenheid' gevormd, waarin naast de 'londenaars' ook kommunisten zitting hadden.

leopoldisten: aanhangers van koning Leopold III

lahaut: senator Julien Lahaut, Belgisch kommunistisch voorman en verzetsstrijder. In 1941 werd Lahaut door de Gestapo opgepakt en afgevoerd naar het concentratiekamp in Mauthausen, waar hij door zijn altruïstische houding als bijnaam kreeg: "l'homme qui a le soleil dans sa poche", "de man die de zon in zijn broekzak heeft". De ironie van zijn leven is allicht dat Lahaut als verzetsstrijder een Duits concentratiekamp overleefde, om vervolgens door een verzetsstrijder voor zijn woning te worden neergeschoten. De moord op Lahaut is tot op vandaag de enige politieke moord in België.

vive la république: uitroep die Lahaut zou gedaan hebben, tijdens de eedaflegging van Boudewijn als koninklijke prins van België. Het is niet duidelijk of het Lahaut zelf was die de uitroep deed, of Henri Glineur, een collega-parlementslid uit de kommunistische fractie. De toenmalige publieke opinie was geschandaliseerd en ging ervan uit dat het Lahaut, de voorzitter van de KP was, die had geroepen. Diezelfde publieke opinie ging er een week later voetstoots van uit dat het om zijn uitroep was, dat Lahaut werd vermoord. Deze hardnekkige mythe houdt nog steeds stand, al hebben historici Rudi Van Doorslaer en Etienne Verhoeyen al in 1985 aangetoond dat de aanslag op Lahaut al twee jaar voordien, in 1948, was voorbereid: de daders trokken onder meer op pad met een in 1948 gestolen kentekenplaat en met het adres op zak waar Lahaut in 1948 had gewoond. De bedoeling van de opdrachtgevers leek er veeleer in te bestaan de KP te destabiliseren, en wellicht represailles uit te lokken. Dat iedereen veronderstelde dat Lahaut 'vive la république' had geroepen, betekende voor daders en opdrachtgevers een welkome 'cover-up'.

Selectieve Bibliografie

BELGISCHE SENAAT. *Rwanda-rapport*. (www.senaat.be)

Colette BRAECKMAN. *De Wortels van het geweld. Rwanda, Burundi, Congo-Zaire*. Berchem, Epo, 1997.

Els DE TEMMERMAN. *Afrika. Continent in beweging*. Antwerpen, Icarus, 1997.

Els DE TEMMERMAN. *De doden zijn niet dood. Rwanda, een ooggetuigenverslag*. Groot-Bijgaarden, Globe, 1994.

Christian JENNINGS. *De rode rivier. Een ooggetuigenverslag van de genocide in Rwanda en Burundi 1994-1999*. Amsterdam, Byblos, 2000.

Luc MARCHAL. *Aan de poorten van de Rwandese hel. Getuigenis van een peacekeeper*. Leuven, Van Halewijck, 2001.

Katrien VANDERSCHOOT. *Graven in Rwanda. De senaatscommissie en persoonlijke getuigenissen*. Antwerpen, Icarus, 1998.

Koen VIDAL. *Stukken van de waarheid. De Rwandese genocide en de Belgische politiek*. Antwerpen, Hadewijch, 1998.

Hans DEPRAETERE & Jenny DIERICKX. *De koude oorlog in België*. Berchem, Epo, 1985.

Luk VANDENBROUCKE. *Het verzet 1940-1944 in Halle en omgeving*. Halle, Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring, 1994.

Rudi VAN DOORSLAER & Etienne VERHOEYEN. *De moord op Lahaut. Het communisme als binnenlandse vijand*. Leuven, Kritak, 1985.

Jan VELAERS & Herman VAN GOETHEM. *Leopold III. De koning, het land, de oorlog*. Tielt, Lannoo, 2001.

Sophie DE SCHAEPDRIJVER. *De Grootte Oorlog*. Olympus, 1999.